

**МАСОФАВИЙ ТАЪЛИМ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ ВА УЛАРДАН ХАЛҚ
ТАЪЛИМИ ХОДИМЛАРИНИНГ МАЛАКАСИНИ ОШИРИШДА
ФОЙДАЛАНИШ**

Раҳмонова Гулҳаё Саиджон қизи

Tayanch doktorant A. Авлоний Номидаги Миллий-Тадқиқот Институти

Tel: +998911918118

e-pochta manzili: rahmonova17@gmail.com

Annotatsiya

Мазкур мақолада масофавий технологияларнинг таълим соҳасига кириб келиши ва масофавий таълим технологияларининг муҳим афзалликлари ёритиб берилган. Масофавий таълим технологияларидан ўқитувчилар малака ошириш жараёнида фойдаланишнинг илмий-назарий асослари келтирилган. Бугунги кунда ўқитишнинг янги муқобил шакллари орқали педагог кадрларнинг малакасини ошириш муаммосининг ечими сифатида қаралаётган масофавий ўқитиш бир қанча қўшимча педагогик таълимнинг долзарб муаммоларини ҳал қилишни таъминлайди. Масофавий таълим дастурларини муваффақиятли амалга ошириш асослари орасида муҳим жиҳатлар ажратиб кўрсатилган.

Аннотация: В данной статье освещаются внедрение дистанционных технологий в сфере образования и важные преимущества технологий дистанционного обучения. Дана научно-теоретическая основа использования технологий массового образования в процессе повышения квалификации педагогов. Сегодня дистанционное образование, рассматриваемое как решение проблемы повышения квалификации педагогов за счет новых альтернативных форм обучения, дает решение ряда дополнительных проблем педагогического образования. Среди основ успешной реализации программ дистанционного образования выделены важные аспекты.

Annotation: This article highlights the introduction of distance technologies in the field of education and the important advantages of distance learning technologies. The scientific-theoretical basis of the use of mass education technologies in the process of professional development of teachers is given. Today, distance education, which is considered as a solution to the problem of improving the qualifications of pedagogues through new alternative forms of education, provides solutions to a number of additional pedagogical education problems. Among the principles of successful implementation of distance education programs, important aspects are highlighted.

Kalit soʻzlar: масофавий таълим, малака ошириш, ўқитувчилар, масофавий таълим

технологиялари, педагог кадрларнинг масофадан малакасини ошириш.

Ключевые слова: дистанционное образование, обучение, педагоги, дистанционные образовательные технологии, дистанционная подготовка педагогических кадров.

Keywords: distance education, training, teachers, distance education technologies, distance training of pedagogues.

Яқинда масофавий формат мураккаб ва тушунарсиз деб ҳисобланган. Аммо бугунги кунда у барча таълим йўналишларида - масалан, мактаб ва олий таълим тизимида, компанияларда кадрлар тайёрлаш ва онлайн мактаблар миқдорларини тайёрлашда фойдаланилмоқда.

Онлайн таълим орқали кўпчилик ҳали ҳам масофадан туриб ўқитувчи ва талабанинг ишини тушунади. Аслида, бу тушунча анча кенгрокдир. Масофавий таълим технологиялари - бу масофадан туриб таълим жараёнини таъминлайдиган енг янги ахборот усуллари ва ривожланиш шаклларининг комбинацияси. Масофа энди жонли мулоқот, ўзаро таъсир ва амалий тажрибага тўсқинлик қилмайди.

Масофавий таълим - бу ўқитувчи ва талабаларнинг бир-бири билан масофадан туриб ўзаро таъсири бўлиб, у ўқув жараёнига хос бўлган барча таркибий қисмларни (мақсадлар, мазмун, усуллар, ташкилий шакллар, ўқув қўлланмалари) акс эттиради ва Интернет-технологияларнинг муайян воситалари ёки интерактивликни таъминлайдиган бошқа воситаларда амалга оширилади.

Калифорния масофавий таълим лойиҳаси (2000) ушбу таърифдан фойдаланади: Масофавий таълим - ўқувчиларни таълим ресурслари билан боғлайдиган таълим бериш тизими.

Масофавий ўқитишнинг концептуал аппаратини шакллантиришда биз А.Андреев таърифидан фойдаланамиз. Андреев масофавий таълимни “ўқитувчилар ва талабаларнинг ўқув воситалари билан ўзаро интерактив таъсирининг мақсадли жараёни, уларнинг макон ва вақтдаги жойлашувига инвариант (бефарқ) маълум бир дидактик тизимда амалга ошириладиган жараён” деб тушунади.

Масофавий таълим технологиялари фан ва амалиётнинг бошқа соҳаларидан турли хил махсус технологияларни ўз ичига олади ва "маълум бир таълим мазмунини такрорий амалга ошириш учун таълим усуллари, ўзига хос воситалари ва шакллари тизими" (А.А. Андреев) сифатида белгиланади.

Масофавий таълимнинг педагогик технологиялари - танланган таълим концепциясига мувофиқ ўқув жараёнини масофадан туриб амалга оширишни таъминлайдиган ўқитиш усуллари ва технологиялари мажмуи.

Мактаб ўқувчилари, талабалар, офис ходимлари ва корхоналар ходимлари учун онлайн таълим технологияси бир қатор муҳим афзалликларга ега:

1. Дунёнинг исталган нуқтасидан ва исталган қулай вақтда таълим олиш, чекка

худудлардан ва ҳаттоки чет давлатдан ўқиш, ногиронлар учун таълим олиш имконини беради.

2. Бизнес учун операцион харажатларни камайтириш - залларни ижарага олиш, чет еллик мураббийни "брон қилиш" ва ходимларнинг саёҳат харажатларини тўлашнинг ҳожати йўқ.
3. Онлайн таълимни мустақил равишда, масалан, уйда ёки тушлик пайтида, иш тартибини бузмасдан режалаштириш мумкин.
4. Масофавий офислардаги юзлаб ходимлар ёки турли мамлакатлардан келган талабалар бир вақтнинг ўзида тренинга ўринлар сони ҳақида қайғурмасдан ўқитилиши мумкин.
5. Ўқув материаллари умумий виртуал маълумотлар базасида сақланади, унга ҳар бир иштирокчи кириш ҳуқуқига ега.
6. Турли графиклар, ҳисоботлар ва доимий мониторинг ёрдамида ўқув жараёнини автоматик таҳлил қилиш ва бошқариш.
7. Узлуксиз таълим схемаси бўйича индивидуал ўқитиш, бу ходимларнинг малакасини ошириш ва замонавий билимларни узлуксиз ўргатиб бориш имконини беради ва шу билан унинг меҳнат бозорида талабини оширади.

Ўқув жараёнида ахборот ва масофавий таълим технологиялари муаммоси машҳур олим ва ўқитувчи - тадқиқотчиларнинг ишларида кўриб чиқилган: В.П. Зинченко, В.В.Краевский, Е.И. Машбиц, А.В. Петровский, Е.С. Пўлат, И.В. Роберт, И.Г. Семакина, В.П. Тихомирова, С.А. Шченников, шунингдек, хорижий муаллифлар: Ж. Берсин, Р. Морроу, Ж. Тейлор, К. Торн ва бошқалар.

Малака ошириш тизими сўнгги ўн йил ичида ахборот-коммуникация технологиялари, онлайн таълим ва масофадан ўқитишнинг янги салоҳиятини босқичма-босқич ўзлаштирди[11,12]. Бундан ташқари, глобал ўзгаришлар шароитида, масалан, коронавирус пандемиясида, бу таълим усуллари ҳозирда анча муваффақиятли эканлиги аътироф этилмоқда.

Малака оширишнинг масофавий шакли педагогик ва ахборот-компьютер технологияларининг комбинациясини, ўқув жараёни субъектлари ўртасидаги алоқа интерактивлигини ва унинг сифатини таъминлайди[12]. Коммуникация технологиялари ёрдамида масофадан туриб маълумот алмашиш ўқув жараёнининг муҳим таркибий қисми эмас, балки ўқувчиларнинг ўқув фаолиятини ташкил этишнинг техник ва технологик ёрдамчиси бўлиб хизмат қилмоқда. Таълим олувчиларнинг ахборот-компьютер ва телекоммуникация воситаларидан фойдаланган ҳолда амалга оширадиган мустақил ишлаб чиқариш фаолияти масофадан туриб касбий ривожланиш, яъни малака оширишнинг устувор вазифасидир [5].

Ҳозирда масофадан туриб малака оширишни замонавий техник маълумот узатиш воситаларини қўллашни назарда тутадиган ва олдиндан кутилган натижа, узлуксизлик,

самарадорлик, сифатни таъминлайдиган, мутахассисни мустақил ўқитиш тамойилига асосланган олий ўқув юртидан кейинги таълимнинг сифат жиҳатидан янги шакли деб ҳисобланади. Шунингдек, ушбу таълим шакли ўзгарувчанлик, кўп ўлчовлилик, мослашувчанлик, адаптация, индивидуаллик, мавжудлик, касбий ривожланиш демократияси каби тушунчаларни ҳам амал қилишини таъминлайди[13].

Ижтимоий ҳаётнинг бошқа соҳалари сингари, педагог кадрлар малакасини ошириш тизими ҳам доимий ривожланишни талаб қилмоқда. Бунинг сабаби, касбий аҳамиятга эга бўлган маълумотлар ҳажмининг тез суръатда ўсиши, шунингдек, «билимлар ўзгаришининг» тез қисқаришидир. Шу нуқтаи назардан, малака ошириш тизими ҳар қандай ижобий ижтимоий-иқтисодий, илмий ва технологик ютуқларга тез мослашиши, психологик ва педагогик фан ҳамда амалиёт ютуқларига таяниши, доимо келажакка йўналтирилган бўлиши, шунингдек, ўз ижобий томонларини сақлаб туриши керак [5].

Педагог кадрлар малакасини ошириш тизимини ишлаб чиқишнинг услубий асослари олимлар С.И.Алексеев, И.Ю. Алексашина, Т.Г. Бразхе, В.Г. Воронцова, С.Г. Вершловский, Л.Д. Глейзер, В.И. Зверева, Н.Д. Иванов, А.К. Капитанская, Т.А. Каплунович, И.А. Колесникова, В.Ю. Кричевский, Ю.Н. Кулюткин, О.Е. Лебедев А.Е. Маран, В.Г. Онушкин, Г.С. Сухобская, Е.П. Тонконогой, А.В. Терехов, П.И. Третьяков, Т.И. Шамова ва бошқалар илмий-тадқиқот ишларида кўриб чиқилган.

Бугунги кунда ўқитишнинг янги муқобил шакллари орқали педагог кадрларнинг малакасини ошириш муаммоси ўта долзарб бўлиб қолмоқда. Бу шакллардан бири масофавий ўқитиш бўлиб, у маълум даражада қўшимча педагогик таълимнинг долзарб муаммоларини ҳал қилишни таъминлайди, хусусан:

- а) кўп сонли ўқитувчилар малакасини ошириш;
- б) ўқитувчиларни таълимни модернизация қилиш натижасида юзага келадиган инновацион жараёнларни бошқаришга тез ва сифатли тайёрлаш;
- в) асосий иш жойидан узилмаган ҳолда ўқитиш ва олинган билимлардан касбий фаолиятда бевосита фойдаланиш имконияти;
- д) таълимни индивидуаллаштириш ва дифференциаллаш тамойилларини амалга ошириш;
- е) малака оширишга ўқитувчиларни юбориш ва алмашув дастурлари билан боғлиқ харажатларни камайтириш орқали ўқитиш сарфларини камайтириш.

Масофавий ўқитиш анъанавий кундузги таълим шаклини тўлиқ ўртини боса олмайди, чунки бу жараёнда ўқитувчи ва иштирокчи ўртасида тўғридан-тўғри алоқа мавжуд эмас, лекин у маълум билимлар базасига эга бўлган ва ўз малакасини оширмоқчи бўлганлар учун жуда мос келади. Ўқитиш жараёнида ўз малакасини ошираётган ўқитувчи бу таълим шаклида асосан ўз билимларига таянади. Андрагогик ёндашув билан ўқитиш ижтимоий ва касбий фаолият контекстига қурилади, иш жараёнида машғулотлар олиб борилади ва ўқув жараёнида касбий фаолият билан боғлиқ долзарб вазифалар ҳал

қилинади [8]. Шу ўринда қўшимча педагогик таълим муассасаларида масофавий ўқитишдан фойдаланиш учун шароит яратиш зарурияти мавжудлигини эътироф этиш лозим [9].

Масофавий таълим дастурларини муваффақиятли амалга ошириш асослари орасида қуйидаги муҳим жиҳатларни ажратиб кўрсатиш керак [4,5,6]:

1. Ўқув мотивациясининг мавжудлиги, биринчи навбатда, тингловчининг янги назарий билим ва амалий кўникма ва кўникмаларни эгаллашга, сўнгра фақат малака оширганликни тасдиқловчи сертификатни олишга бўлган мақсадли муносабати билан белгиланади.
2. Тингловчининг фаол мустақил когнитив фаолияти, бу нафақат билимларни ўзлаштиришни, балки уларнинг касбий фаолиятида турли масалаларни ҳал қилишда мустақил фойдаланишни ҳам таъминлайди. Таълимга индивидуал ва табақалаштирилган ёндашув.
3. Модулли ўқитиш тизими.
4. Замонавий ахборот ресурслари ва телекоммуникация, интерактив технологиялардан фойдаланиш, аниқ ташкилий, услубий ва бошқарув қарорлари.
5. Ўқитувчилар профессионаллиги ва ўқув жараёнида барча иштирокчиларининг ўзаро таъсири.
6. Малака оширишнинг мослашувчан тизими [7].

Шу билан бирга, масофадан ўқитишнинг ўзига яраша афзалликлари ва камчиликлари ҳам мавжуд [10,1,2,3,4]. Афзалликларга ўқув жараёнининг мослашувчанлиги, географик, вақтинчалик ёки ижтимоий мавқеидан қатъи назар, максимал дарсга кириш имконияти, нисбатан арзон, исталган вақтда ва исталган жойда, ишни тўхтатмасдан ўқиш имконияти, индивидуал жадвални бепул режалаштириш киради. Шунингдек, иштирокчининг шахсий физиологик хусусиятларидан келиб чиқиб (тез идрок этиш, биологик ритм ва бошқалар) малака оширишни масофадан мувофиқ ташкил этиш мумкин, чунки бунда жараён, ўқув материалларининг мавжудлиги, ўқитувчилар билан мобил алоқа, ўқитувчиларнинг ҳар бир ўқувчига индивидуал ёндашуви [7] орқали амалга оширилади.

Хулоса ва таклифлар. Тадқиқотлар шуни кўрсатадики, билим олишга бўлган муносабат мавжуд бўлганда, масофадан ўқитиш натижалари анъанавий таълим шаклларида кам бўлмаган, ҳатто ундан ҳам устун натижалар кўрсатган. Чунки иштирокчи бу жараёнда ўқув материалининг кўп қисмини мустақил ўрганади, бу эса ёдда сақлаш қобилиятини яхшилади, ўтилган мавзуларни яхши тушуниш имконини беради. Шунингдек, ўзлаштирилган билимларни дарҳол амалиётда, ишда қўллаш қобилияти уни билим, кўникма ва малакаларни мустаҳкамлашга ёрдам беради. Бундан ташқари, ўқув жараёнида энг янги технологиялардан фойдаланиш уни янада қизиқарли ва жонли қилади. Шу билан бирга, масофавий ўқитишнинг ҳам айрим камчиликлари

мавжуд. Масофадан малака ошириш жараёнида яратилган комплексдан куйидаги педагогик-шарт-шароитлар яратилгандагина самарали фойдаланиш мумкин:

- ўқув жараёнида психологик қулай шароит яратиш;
- тингловчилар билан алоқа турларининг кенг ва хилма-хиллигини таъминлаш;
- ўзаро алоқада иштирокчилар фаоллигини рағбатлантириш;
- педагогик жараёнида персоналлаштириш.

АДАБИЁТЛАР

1. Gelyasina E.V., Distance education. Дистанционное и виртуальное обучение. (1) 2012.
2. Валюшина Н. М. Педагогические условия повышения квалификации учителей на основе использования дистанционных образовательных технологий. Автореферат. “На Чехова”, 2013. <https://docs.google.com/viewerng/viewer?url=https://www.dissercat.com/content/pedagogicheskie-usloviya-povysheniyakvalifikatsii-uchitelei-na-osnove-ispolzovaniya-distant/read/pdf>
3. Балмахаева Р.М., Толемисова А.М. Вестник КазНМУ, №5(2) - 2013 51 www.kaznmu.kz
4. Егорова Т. М. Педагогические условия эффективного функционирования дистанционного обучения в системе повышения квалификации учителей иностранных языков: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Т. М. Егорова. – Чебоксары, 2006. – 210 с.
5. Варганова Ирина Вячеславовна Использование дистанционного обучения в системе повышения квалификации педагогических работников // Образование через всю жизнь: непрерывное образование в интересах устойчивого развития. 2010. №. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-distantsionnogo-obucheniya-v-sistemepovysheniya-kvalifikatsii-pedagogicheskikh-rabotnikov>.
6. Сатунина А.Е. Электронное обучение: плюсы и минусы http://soft.tusi.biz/ts_general/azl/kitabxana/hb/hb-28.htm
7. Дистанционное образование: плюсы и минусы. //Материалы XXIII Международной конференции «Применение овых технологий в образовании» (27-28 июне 2012 года в рамках Конгресса конференций "Информационные технологии в образовании" на базе Фонда новых технологий в образовании "Байтик". - Троицк,2012. – 3с. dtraining.web-3.ru
8. Никуличева Н.В. Дистанционное повышение квалификации педагогов: плюсы и минусы // Сборник тезисов докладов XVI конференции представителей региональных научно-образовательных сетей «Relarn-2009”. – МоскваСанкт-Петербург, 2009. – С. 138-144.
9. Быстрых Л. Ф. Информационные технологии дистанционного обучения в системе профессиональной переподготовки и повышение квалификации / Информационно-

аналитический вестник Уральской академии государственной службы «Чиновник» - 2006. - № 3 (43) - 8 с.

10. Мальцев В. Дистанционное обучение — доступное образование
<http://www.edukids.ru/http://www.planetaedu.ru/>

11. Rahmonova G.S. Масофавий таълимнинг ўқитувчилар малака ошириш жараёнидаги аҳамияти. O'zbekiston Milliy Universiteti Xabarлари, 2021, [1/5/2]. 102-104-b.

12. Rahmonova G.S. Малака ошириш тизимида масофавий ва онлайн таълим. Таълим ва Инновацион Тадқиқотлар № 4, 2021 август. 173-b.

13. G. S. Rahmonova. Malaka oshirish tizimida sifatli onlayn kurs yaratish uchun zaruriy vositalar (foundr onlayn kursi tajribalari asosida). Science and Innovation International Scientific Journal 2022 №4. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6845412>.